MEDEDELINGEN

HEEMKRING OKEGEM

22ste JAARGANG, 1997, nr. 4
VERSCHIJNT DRIEMAANDELIJKS, 4de trimester 1997
AFGIFTEKANTOOR 9400 NINOVE 1

BESTUURSLEDEN

Voorzitter: Herman Van Isterdael, Idevoordelaan 27, Okegem
(054/32.23.02)
Secretaris: Patrick Praet, Kievitlaan 25, Ninove
(054/32.71.58)
Penningmeester: Suzanne Van der Speeten, Hazeleerstraat 19, Okegem
(053/66.76.89)
Bestuursleden:
Jozef Van der Speeten, Guldenboom 12, Okegem
(054/33.55.75)
Godelieve De Deyn, Kouterbaan 34, Okegem
(054/33.48.70)
André Segers, Idevoordelaan 25, Okegem
(054/33.65.68)
Herman Branteghem, Hazeleerstraat 24, Okegem
(053/68.04.51)

Uitgegeven met de steun van het stadsbestuur van Ninove.

Verantwoordelijke uitgever: Herman Van Isterdael
Idevoordelaan 27, 9400 Okegem-Ninove
Elke auteur is verantwoordelijk voor de inhoud van zijn artikel.

Een jaarabonnement op Mededelingen Heemkring Okegem kost 150 frank. Erelid wordt men vanaf 250 frank. Lid worden kan door de som te storten op rekeningnummer 001-1565869-74 van Heemkring Okegem.

Maatschappijen van onderlinge bijstand te Okegem

In de vroege winter van 1944, tijdens het befaamde von Rundstedt-offensief, vaardigde de Belgische regering enkele besluitwetten uit, waarna begin 1945 de Rijksmaatschappelijke Zekerheid in ons land begon te functioneren. Met enkele ministeriële pennentrekken werden van de ene dag op de andere alle arbeiders en bedienden verplicht verzekerd voor sociale risico's als ziekte en ongeval, werkloosheid en ouderdom, terwijl tevens kinderbijslag en betaald verlof wettelijk werden geregeld.
Wie met een nuchtere historische kijk op deze mijlpaal van de sociale geschiedenis terugblikt, ervaart vlug dat de invoering van de sociale zekerheid een lange voorgeschiedenis kende en dat na 1945 nog vele fundamentele stappen dienden gezet om van deze "hoeksteen van onze sociale democratie" te maken wat het vandaag betekent, namelijk een instelling die voorkomt dat één derde van de medeburgers tot de bedelstaf zouden gedoemd zijn en er voor zorgt dat de armoedegraad in ons land tot de laagste van Europa behoort.

In dit nummer willen we even terugblikken op de maatschappijen van onderlinge bijstand die in Okegem eind vorige eeuw zijn opgericht. Door hun oprichting en hun werking hebben zij op hun manier bijgedragen tot de ontwikkeling van ons stelsel van sociale zekerheid. We zullen het hebben over de maatschappij van Onderlinge Bijstand Broederhulp (Daensistisch ziekenfonds), de pensioenkas Sint-Jozefsbond en de Antoniusgilde of de maatschappij die verzekering tegen de sterfte van het vee voor haar rekening nam.
Vooraleer de historiek van deze verenigingen aan te snijden vonden we het nuttig u eerst in deze problematiek in te leiden. We vonden Patrick Praet bereid de historiek van onze huidige mutualiteiten te schrijven.

Provincie
Oost-Vlaanderen
Centrale Bibliotheek

Het ontstaan van de mutualiteiten in België

Het principe van de ziekte- en pensioenverzekering is zodanig in de Westerse samenleving ingeburgerd dat men er bij zou vergeten dat het een lange evolutie heeft meegemaakt om de vorm aan te nemen die zij nu kent. De recente bedenkingen die men de laatste jaren in België bij de sociale zekerheid formuleert wekken des te meer verwondering als men ziet dat het precies de wens van velen is geweest om via solidariteit zichzelf, zijn familieleden en/of zijn beroepsgenoten tegen werk-onbekwaamheid te verzekeren.

Reeds tijdens de Middeleeuwen verenigden personen die hetzelfde beroep uitoefenden zich in genootschappen die de leden in geval van nood konden bijstaan. De gilden en ambachten waren van corporatieve inslag: patroons (meesters) en arbeiders (gezellen en leerlingen) maakten samen deel uit van het genootschap.
In de vloedgolf van de Franse revolutie werden de meeste verwijzingen naar vroeger met één pennentrek afgeschaft. De gilden en ambachten die met al hun economische en sociale richtlijnen niet langer strookten met de nieuwe geest van (economische) vrijheid, ondergingen hetzelfde lot. De wet-Le Chapelier, in België toegepast vanaf 1795, veegde met het coalitieverbod tegelijk ook elke sociale bescherming onder tafel.
De Belgische grondwet van 1831 en het strafwetboek waren een typisch product van de liberale wind die tijdens de 19de eeuw door Europa waaide. De wetgever voorzag de vrijheid van vereniging, maar bleef wel elke coalitie van arbeiders en werkstakingen uit angst voor sociale onrust verbieden. Dit laatste neemt niet weg dat de overheid tolereerde dat arbeiders zich verenigden tot maatschappijen van onderlinge bijstand. Hun werkingsveld was beperkter dan dat van de middeleeuwse gilden. Zij voorzagen enkel materiële hulp bij ziekte, ongevallen en begrafenissen en gaven een kleine uitkering aan weduwen en wezen. Voorts bleven zij aanvankelijk beperkt tot de (geschoolde) ambachtslieden in de steden.
De maatschappijen pasten perfect in de opvattingen van de toenmalige (liberaal geïnspireerde) overheid. Zij vormden een aanvulling op de gemeentelijk georganiseerde armenzorg in de vorm van de Burelen van weldadigheid en Burgerlijke godshuizen. In sommige fabrieken bestonden er wel patronale bedrijfskassen, maar

dit was afhankelijk van het initiatief van de werkgever. De verlichte burgers spoorden daarom de arbeiders aan om in de vorm van maatschappijen zelf hun lot in handen te nemen. Zij vergaten hierbij dat deze georganiseerde vorm van "zelfhulp" niet volstond om de materiële tekortkomingen op te vangen.
Op het eind van de jaren veertig van de vorige eeuw werd de sociale situatie zeer explosief. Er was niet alleen de armoedeperiode van 1846-1849 en de verbijsterende resultaten van een enquête in 1846 naar de arbeidsvoorwaarden, maar ook het sociaal-revolutionair klimaat in de rest van Europa. Dit bracht de Belgische regering er toe om als teken van goede wil in 1850 de Algemene Lijfrentekas op te richten waardoor het pensioensparen werd aangemoedigd. In 1851 werden maatschappijen van onderlinge bijstand die zich als ziekenkassen profileerden van overheidswege erkend. De veranderingen waren echter gering; de Lijfrentekas kende weinig succes en de maatschappijen bleven afhankelijk van de overheid. Zij kregen slechts een onvolledige rechtspersoonlijkheid, de fiscale voordelen waren beperkt en de maatschappijen konden door de burgemeester worden gecontroleerd.
Deze paternalistische houding was aanvankelijk voor de bestaande ziekenkassen geen probleem. Zij wortelden immers reeds in een katholieke bedding waar solidariteit en caritas onder leiding en controle van een beschermheer moeiteloos met elkaar konden gecombineerd worden. Door het opkomend sociaal-katholicisme tijdens de jaren vijftig en zestig nam het aantal ziekenkassen uit de katholieke zuil zelfs toe. De maatschappijen die tegelijk fungeerden als coöperatie en vakbond werden als verdacht beschouwd en kwamen in het socialistische vaarwater terecht.
De sociale onrust rond 1886 betekende de aanzet van een grotere doorbraak van de mutualiteiten. De oprichting van de Belgische Werkliedenpartij in 1885 en de grote arbeidersopstand in 1886 wekten bij de (op dat ogenblik katholieke) regering de vrees op dat de arbeiders zich massaal van het katholieke geloof en haar organisaties zouden afkeren, en zouden kiezen voor het goddeloze socialisme. Deze bewustwording leidde de daaropvolgende jaren tot een reeks sociale en politieke wijzigingen waarvan de wet op kinder- en vrouwenarbeid en de invoering van het algemeen meervoudig stemrecht het belangrijkste zijn. Ook van katholieke zijde begon er een andere wind te waaien: in 1891 kondigde de paus de encycliek *Rerum*

novarum af en werd de Belgische Volksbond, een koepel van christen-democratische organisaties, opgericht.
De wet van 23 juni 1894 betekende een doorbraak in de ontwikkeling van de mutualiteiten. Voortaan gaf de overheid volledige rechtspersoonlijkheid en vrijstelling van rechten en taksen aan maatschappijen van onderlinge bijstand die hun leden bijstonden in geval van ziekte, invaliditeit, geboorte, ouderdom en overlijden. De knellende controle van de overheid uit de wet van 1851 werd geschrapt. Het werd pas echt interessant wanneer vanaf 1898 het principe van overheidssubsidiëring voor erkende mutualiteiten werd ingevoerd. De eerste subsidies werden pas vanaf 1906 uitgekeerd en de definitieve regeling ervan dateert van 1912.
Ook de pensioenkassen kwamen rond de eeuwwisseling in een stroomversnelling. De sluimerende Lijfrentekas werd nieuw leven ingeblazen doordat de regering vanaf 1900 de pensioenstortingen aanvulde met eigen bijdragen. Ofschoon de mutualiteiten zich juridisch gezien niet als pensioenkassen mochten gedragen hebben zij in deze periode het sparen voor de oude dag gepropageerd.

De mutualiteiten rezen over het ganse land uit de grond en groepeerden zich in verbonden of federaties. Dit proces had niet onbelangrijke voordelen voor de leden. Personen die door verhuis van maatschappij veranderden, konden op die manier van hun rechten blijven genieten. In geval van langdurige ziekte was het voor het verbond gemakkelijker om voor het betrokken lid een grotere financiële inspanning te verrichten. De maatschappijen breidden hun dienstverlening uit tot de terugbetaling van de kosten voor arts en apotheker. Dit was enkel maar mogelijk door onderlinge samenwerking.
De verbonden sloten zich nog vòòr de Eerste Wereldoorlog aaneen tot nationale federaties. Deze waren meestal - hoe kan het ook anders - levensbeschouwelijk geïnspireerd. In 1906 werd de Landsbond der Christelijke Mutualiteiten (L.C.M.) opgericht. De Landsbond der Neutrale Mutualiteitsverbonden (L.N.M.) was in werkelijkheid de oudste (sinds 1886), maar werd pas in 1908 erkend. In 1913 werd het Nationaal Verbond van Socialistische Mutualiteiten (N.V.S.M.) opgericht, in 1914 de Landsbond van Liberale Mutualiteiten en in 1920 de Landsbond van de Beroeps- en Onafhankelijke Ziekenfondsen. De nationale bonden werden goed geoliede organisaties met nationale en

regionale secretariaten waarin personeel en vrijwilligers efficiënt de bevelen van de nationale beheerraad uitvoerden.
Volledigheidshalve dient wel worden vermeld dat naast de grote mutualiteiten van de gevestigde ideologische zuilen ook nog kleinere onafhankelijke kassen bestonden. Meestal waren zij zeer plaatselijk georganiseerd en kenden zij niet dezelfde verwevenheid met grote federaties. In de Denderstreek waren dat vaak ziekenfondsen, vakbonden en coöperaties die aanleunden bij het Daensisme. Meestal waren zij het initiatief van enkele daensistische voormannen of lokale personaliteiten die met de beweging sympathiseerden. Vooral bij de eerste maatschappijen van onderlinge bijstand ontbrak elke ondergeschiktheid aan het partijbestuur van de Christene Volkspartij van priester Daens. Pas toen in meerdere gemeenten een zieken- of pensioenkas ontstond, groeide de nood aan structurele samenwerking. Maar het was enkel de "Ziekenbond" die zich enigszins wist te organiseren. De maatschappijen volgden de op- en neergang van de Daenspartij en gingen tijdens de Tweede Wereldoorlog in het niets op.
Tijdens de periode vòòr de Eerste Wereldoorlog groeide de situatie dat de verzekering van de pensioenen in handen was van een overheidsparastatale, de A.S.L.K. Elke werknemer kon zich in vrijheid tegen ziekte en invaliditeit bij een ziekenfonds naar keuze verzekeren. Voorstellen om dit om te zetten in een verplichte verzekering voor iedereen kregen door de oorlogssituatie geen verdere aandacht, maar doken tijdens de jaren twintig opnieuw op. De discussie over de verplichte verzekering werd vertroebeld door het onderling gekrakeel tussen de christelijke en socialistische bond. De idee van de verplichte verzekering was van in het begin verbonden met het voornemen om een eenheidsziekenfonds op te richten. Vooral de N.V.S.M. liep hiervoor warm, terwijl de L.C.M. de fiscale autonomie van de fondsen opeiste. De reden voor dit meningsverschil lag voor de hand. De socialistische mutualiteit had op korte tijd de christelijke overvleugeld: de N.V.S.M. steeg van 110.000 leden in 1914 naar 284.000 in 1919, terwijl de L.C.M. daalde van 190.000 in 1914 naar 113.000 in 1919. Deze kentering valt voornamelijk toe schrijven aan het gewijzigde politieke klimaat in binnen- en buitenland, namelijk het toenemend succes van links in deze periode. Dat opportunistische of persoonlijke motieven van de L.C.M. en de N.V.S.M. bepalend waren voor hun standpunt in verband met de verplichte ziekteverzekering blijkt uit de ommezwaai van de christelijke Landsbond. Daar waar zij aanvankelijk

principieel iedere werknemer wou laten verzekeren, werd tijdens de jaren dertig geopteerd voor de keuzevrijheid. Vermoedelijk is dit toe te schrijven aan het toenemend ledenaantal van de L.C.M. tijdens de jaren dertig die dat van het socialistische ziekenfonds benaderde. De patstelling tussen beide zuilen leidde er toe dat in 1936 het aantal niet aangesloten loontrekkenden bij een ziekenfonds tot 730.000 op een totaal van 1.830.000 beperkt bleef.
In 1944 kwam men tot een algemene regeling voor de verzekering tegen ziekte en ouderdom. Niet alleen werd de pensioenregeling uitgebreid, maar elke loontrekkende werd automatisch ook lid van een ziekenfonds. Voor de controle, het beheer, het toezicht en de verdeling van financiële middelen (werknemers- en werkgeversbijdragen) werd een officieel organisme in het leven geroepen: het Rijksfonds tegen ziekte en invaliditeit.
Deze nieuwe regeling was een belangrijke pijler van het roemruchte sociaal pact van 1944. Dit pact, dat gebaseerd was op overleg en solidariteit tussen werkgever, werknemer en overheid, valt sindsdien niet weg te denken uit de sociale geschiedenis (en actualiteit) van België.

BRONNEN

- H. DE GEEST. *Oorsprong en evolutie van de mutualiteiten in België.* In *De mutualiteit vandaag en morgen.* Antwerpen, 1991, blz. 5-28.
- E. GERARD. *De christelijke arbeidersbeweging in België 1891-1991.* Dl. 2. Leuven, 1991.
- M. JUSTAERT. *De ziekenfondswet van 6 augustus 1990 (C.M. Dossier 21).* Brussel, 1992.

Patrick Praet

1. Maatschappij van Onderlinge Bijstand *Broederhulp*

1. Maatschappij in naam van de Christene Volkspartij: historisch overzicht (1)

Eind van de jaren negentig van de vorige eeuw streefde de nieuwe onafhankelijke Christene Volkspartij (Daenspartij) naar erkenning in politieke kringen. De christen-democraten wensten deze erkenning omdat zij een eigen programma voorstonden en omdat ze zich konden beroepen op een netwerk van sociale organisaties die in de schoot van de partij groeiden. De daensistische beweging stimuleerde daadwerkelijk de oprichting van maatschappijen van onderlinge bijstand, vakverenigingen en samenwerkende maatschappijen. Deze organisaties waren partijgebonden instellingen, maar de partij speelde in haar eerste bestaansjaren geen coördinerende rol. Zowel ziekenfondsen, vakbonden als coöperaties ontstonden onder persoonlijke impuls van daensistische kopstukken of plaatsgebonden personaliteiten. Pas na enkele jaren toonde de partij doelbewust interesse in deze organisaties en stelden enkele voormannen zich volledig ter beschikking voor de uitbouw ervan.

De oprichting van de eerste maatschappijen van onderlinge bijstand werd niet gestructureerd vanuit de partij, ze ontstonden spontaan naargelang de inzet van lokale christen-democraten. Omwille van hun spontaan karakter waren slechts weinig fondsen stevig onderbouwd. Heel wat bonden werden opgericht na een meeting of na een vergadering waarop toekomstige bestuursleden zich engageerden voor een medewerking op vrijwillige basis. Jammer genoeg verdwenen veel bonden kort na de bestuursverkiezing en het opstellen van de statuten.

De constante tegenwerking en plaatselijke pesterijen werkten negatief voor de nieuwe maatschappijen die een progressief karakter hadden. Het feit dat veel christen-democratische ziekenfondsen onafhankelijk van elkaar en her en der waren ontstaan, versterkte evenmin hun positie. Door hun uitgesproken autonoom karakter bekommerden zij zich niet om een overkoepelende structuur die hen de nodige praktische en materiële steun had kunnen geven. Van een gecoördineerde ziekenbondsorganisatie was er aanvankelijk dus geen sprake. Pas toen in verscheidene gemeenten een ziekenfonds actief was, evolueerde men naar structurele samenwerking. Er zou echter nooit sprake zijn van een sterke nationale ziekenbondsorganisatie,

alhoewel er wel gezamenlijke initiatieven en algemene richtlijnen ontstonden. Binnen de totale werking van de partij was de *Vereenigde Ziekenbond der Christelijke Volkspartij* de belangrijkste sociale organisatie.

2. Algemene werking van de daensistische ziekenfondsen

Bij het bepalen van de statuten van een christen-democratisch ziekenfonds werden volgende diensten voorgesteld: de leden konden rekenen op kosteloze bijstand van de dokter en de apotheker. Bij werkonbekwaamheid of ziekte kregen ze een vergoeding van 1 fr. per dag gedurende de eerste drie maanden. De volgende drie maanden kregen ze nog 0,50 fr. of 0,75 fr., afhankelijk van de wekelijkse bijdrage. In ruil voor deze financiële tussenkomsten werd een bijdrage gevraagd van 12 tot 15 centiemen per week. Nieuw was dat de ziekenbond geen dokter oplegde waardoor de leden vrij waren in hun keuze van een arts.

Een tweede vernieuwing werd in 1898 doorgevoerd, namelijk de oprichting van een vrouwenziekenbond. Tot dan hadden vrouwelijke arbeiders geen verzekeringsmogelijkheden tegen ziekte en ongeval. De ziekteverzekering werd in de eerste plaats ingevoerd om vrouwen die als gezinshoofd optraden en buitenshuis werkten de kans te geven de financiële situatie bij werkonbekwaamheid voor het gezin te garanderen.

Omstreeks 1900 hadden verscheidene daensistische groeperingen in de Aalsterse regio gelijkaardige initiatieven genomen: de klassieke ziekteverzekering voor mannen en vrouwen zorgde voor een vergoeding bij werkonbekwaamheid met een maximum van zes maanden. Er bestond binnen de ziekenbonden een behoefte aan bescherming bij langdurige ziekte of invaliditeit. De leden zouden recht hebben op een blijvende financiële tegemoetkoming na afloop van de primaire bijstand van de eerste zes maanden tot aan de leeftijd van 65 jaar. Dit principe, "herverzekering" genoemd, was enkel mogelijk wanneer de financiële verantwoordelijkheid gedeeld werd onder de verscheidene ziekenfondsen.

Op initiatief van de Aalsterse voorzitter De Neve werden contacten gelegd met de reeds bestaande christen-democratische fondsen in het arrondissement Aalst. Voor het eerst was er sprake van een structurele samenwerking met als resultaat de organisatie Broederbond waarvan de daensistische ziekenbonden uit de regio deel

uitmaakten. De ziekenbonden die tijdens het eerste decennium van de 20ste eeuw aansloten bij de *Broederbond* waren:
- *Hulp in Nood* (Erembodegem)
- *Broederhulp* (Okegem)
- *Helpt elkander* (Denderhoutem)
- *Hulp en Troost* (Moorsel)
- *Weldoen* (Welle)
- *Help u zelven* (Denderleeuw)

Het administratieve centrum van het verbond was te Aalst gevestigd. In 1910 werd het lokaal van de *S.M. De Volksverheffing* ingehuldigd in de Lange Zoutstraat waar ook de vergaderingen, uitbetalingen en dergelijke plaatsvonden. De praktische uitwerking en de administratie van de ziekenbond gebeurde waarschijnlijk bij de bestuursleden thuis.
In 1911 ging het daensistische ziekenfonds nog een stap verder met de oprichting van een ziekteverzekering voor kinderen van 6 tot 14 jaar. Als motivatie gold het hoge kindersterftecijfer en de ontlasting van de gezinnen. Om aangesloten te worden moest men een bijdrage van 7 ct. per week en per kind betalen.
Begin 1912 stelde het partijbestuur een nieuw initiatief voor, namelijk de maatschappij van samenwerking voor sterfgevallen *Mijn laatste Plicht*. Partijgenoten van de stad Aalst en van "den buiten" tussen 18 en 60 jaar konden zich laten inschrijven om dan bij het afsterven een bijstand te kunnen bekomen.
Na de officiële samensmelting van de Christene Volkspartij met het Vlaamse Front in 1923 werd gepoogd om afdelingen van Broederbond te stichten over heel Vlaanderen.
Bij K.B. van 16 november 1928 werd de officiële samensmelting van de drie bestaande afdelingen voor mannen, vrouwen en kinderen een feit met de oprichting van de *Vereenigde Ziekenbonden der Kristene Volkspartij*. Deze nieuwe bond bevatte de geneeskundige bijstand, de herverzekering en het wezenfonds.
In 1927 werd een dienst van verpleegster-bezoeksters opgericht die de zieke en oude leden aan huis verzorgden.
Vanaf 1930 kwamen er nog enkele verantwoordelijkheden bij voor de overkoepelende bond: het anti-teringsfonds, het sterftefonds, het operatiefonds en verzekering van X-stralen.
De ziekteverzekering telde in 1930 ca. 20.000 leden. De ingeschreven leden waren niet alleen afkomstig uit Aalst, maar werden gevonden in alle aangesloten christen-democratische fondsen.

Bonden van Denderhoutem, Denderleeuw, Erpe, Nieuwerkerken, Lede, Outer, Herdersem, Wieze, Welle, Moorsel, Heldergem, Burst, Okegem, Herzele, Zottegem en Nederhasselt waren aangesloten bij de *Vereenigde Ziekenbonden der Kristene Volkspartij*; ook ziekenfondsen uit Ronse, Aarschot en Wambeek wensten aansluiting. De afdelingen die in deze plaatsen werkzaam waren, rekruteerden niet alleen leden in de gemeenten waar de maatschappelijke zetel was gevestigd, maar ook in aanpalende gemeenten en omstreken.
De aansluiting van een ziekenfondsafdeling, ook "primaire kas" genoemd, bij Broederbond en vanaf 1928 bij de *Vereenigde Ziekenbonden der Christene Volkspartij* was geen verplichting.
In 1933, op een moment dat er geen sprake meer was van de Christene Volkspartij, groeide uit de Vereenigde Ziekenbonden der Christene Volkspartij een grotere eenheidsorganisatie: de *Landsbond der Vlaamsch-Nationale Mutualiteit.*
Deze overkoepelende instelling wou alle bestaande oud-daensistische en Vlaams-Nationalistische ziekenfondsen eenzelfde koers opleggen. De Landsbond werd niet enkel vanuit de toen heersende eenheidsgedachte opgericht, maar ook omdat een instelling op nationaal niveau nodig was om betoelaagd te worden. Vanuit Aalst kon de politieke leiding beter de sociale organisaties in de overige provincies nieuw leven inblazen. De kleine primaire kassen dienden hun boekhouding en ledenbestand op regelmatige tijdstippen over te maken aan de moederorganisatie. Tot vòòr de de aanwezigheid van de Landsbond hadden *Broederbond* en vanaf 1928 de *Vereenigde Ziekenbonden der Christene Volkspartij* deze coördinerende rol op zich genomen.
De *Landsbond,* die 34 plaatselijke ziekenbonden bundelde, had zijn administratieve zetel in Aalst, het beheer en het secretariaat was gevestigd in het Vlaamsch Huis in de Molenstraat. Broederbond, het verbond van ziekenfondsen in Oost-Vlaanderen, telde als grootste verbond 21 afdelingen, verspreid over 170 gemeenten. In 1935 telde het verbond van Oost-Vlaanderen 40.000 leden en de *Landsbond* wou op dat ogenblik 100.000 leden halen. De drie verschillende eenheden (landsbond, verbond en primaire afdeling) hadden elk specifieke diensten en taken. De primaire afdeling fungeerde als de eigenlijke ziekenbond: zij stond in voor de "gewone geneeskunde", de tussenkomst voor raadplegingen bij specialisten en de "moederkas". De verbonden hadden verantwoordelijkheid over invaliditeitskassen,

de herverzekeringen en de operatiefondsen. Daarnaast coördineerden zij de bestuursdiensten, wat inhield dat ze als controle-orgaan ten opzichte van de primaire afdelingen optraden.
De *Landsbond* had een verpleegdienst en een sectie die specifiek de strijd voerde tegen de tering. Daarnaast trad hij op als beheerdienst voor de gehele organisatie. De algehele ziekenfondsdiensten werden in het eerste nummer *Mededeelingen van de Landsbond der Vlaamsch Nationale Mutualiteiten* (1936) uiteengezet. De *Mededeelingen* waren vooral bedoeld voor de bestuurders van de primaire kassen en bevatten concrete informatie over de werking en de uitbouw van een ziekenfonds.
Tijdens de oorlogsjaren bleven *Broederbond* en zijn primaire afdelingen bestaan. De *Landsbond* daarentegen was niet meer actief. In het voorjaar 1945 werd duidelijk dat de overlevende Vlaams-nationalistische Ziekenbonden op zoek waren naar een nationaal georganiseerde bond. Er werd beslist aansluiting te zoeken bij een andere bestaande landsbond. De eerste stappen werden gezet in de richting van de Christelijke Mutualiteiten, doch er werd geen resultaat geboekt. Daarna werden onderhandelingen gevoerd met de *Bond der Vrije Maatschappijen van Onderlinge Bijstand* of de *Landsbond der Neutralen*. De primaire kassen gaven hun ontslag aan *Broederbond* die ophield te bestaan.

3. *Broederhulp*: oprichting en werking

Vooraf moeten we vermelden dat er weinig officiële documenten over deze maatschappij bestaan.
Gelukkig vonden we één document terug waarin de datum van de oprichting vermeld staat, namelijk het Koninklijk Besluit van 10 augustus 1926 (2) waarin de nieuwe statuten van de mutualiteit *Broederhulp* "bekrachtigd" werden, wat tot gevolg had dat de vereniging officieel erkend werd. Deze akte vermeldt in art. 1 dat er een mutualiteitsvereniging werd gesticht te Okegem op 4 april 1897 onder de benaming *Broederhulp*. Het bestuur van de christen-democraten was er dus vlug bij een "ziekenkas" voor haar leden op te richten (ter herinnering: de Christene Volkspartij werd te Okegem gesticht in april 1893). De eerste daensistische Maatschappij van Onderlinge Bijstand werd gesticht te Denderleeuw met *Help u zelven* als naam en was reeds erkend bij Koninklijk Besluit van 2 oktober 1893. De stichters en bestuursleden waren figuren die ook in de

1468. — Erkende mutualiteitsvereeniging : « Broederhulp », gevestigd te Okegem (Oost-Vlaanderen).

—

NIEUWE STATUTEN
bekrachtigd bij koninklijk besluit van 10 Augustus 1926.

—

(Uittreksel van de nieuwe statuten.)

—

Benaming, doel, zetel en gebied der vereeniging.

Art. 1. Een mutualiteitsvereeniging werd gesticht te Okegem, den 4e April 1897, onder de benaming : « Broederhulp ».

Zij heeft ten doel :

1° De zorgen van den geneesheer, den heelmeester en de geneesmiddelen te verschaffen aan de zieke of bij toeval gekwetste werkende leden, alsook aan de personen van hun gezin (art. 23);

2° Aan de werkende leden een schadeloosstelling te verleenen bij de geboorte van een kind (art. 26);

3° Tusschen te komen in hunne begrafeniskosten (art. 27);

4° Aan de deelgenooten en aan de leden van hun gezin de aansluiting te vergemakkelijken bij de Lijfrentekas onder den waarborg van den Staat (art. 28).

De maatschappelijke zetel is gevestigd te Okegem en het gebied der vereeniging begrijpt deze gemeente en het omliggende.

Op beslissing van de algemeene vergadering mag de vereeniging in verbond treden met andere erkende mutualiteitsvereenigingen, binnen de palen en onder de voorwaarden bij artikel 3 der wet van 23 Juni 1894 vastgesteld.

Art. 9. De vereeniging wordt beheerd door een bestuur samengesteld uit een voorzitter, een ondervoorzitter, een schrijver, een schatbewaarder en drie commissarissen.

Denderleeuwse politiek een actieve rol vervulden. In Aalst werd pas in 1895 een daensistische mutualiteitsvereniging gesticht.
Het bestuur van de daensistische partij van Okegem vond het dus nodig en nuttig om een mutualiteit te stichten. Het koos een prachtige naam voor dit nieuwe ziekenfonds, namelijk *Broederhulp*. Hulp aan de broeders sproot immers voort uit de aard van christen-democratie waar de liefdadigheid onder christelijk geïnspireerde invloed een belangrijke rol speelde. De socialisten richtten zich eerder op het strijdelement de vakbond. Waarschijnlijk lieten de stichters statuten opstellen maar ze vonden het niet nodig deze te laten bekrachtigen door een Koninklijk Besluit. Dit feit hield in dat de niet-erkende maatschappij geen toelage van overheidswege kon ontvangen.
Wie precies de beheerders (voorzitter, ondervoorzitter, schrijver, schatbewaarder en drie commissarissen) van de vereniging waren, is ons niet bekend. Wij veronderstellen dat ze behoorden tot de groep kandidaten die op de lijst stonden bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1895.
Bij het begin van deze eeuw besloot het bestuur het ziekenfonds aan te sluiten bij het arrondissementeel verbond *Broederbond* (zie hoger). Wanneer de Christen Democraten winst boekten bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1921 werd meer aandacht besteed aan haar ziekenfonds *Broederhulp*, dat ook beter gestructureerd werd. Begin maart 1913 richtte de voorzitter van Broederhulp een aanvraag aan het schepencollege om een tussenkomst (tegemoetkoming) door de gemeentekas van 0,10 fr. per lid en per week aan de mutualiteit. Op die manier hoopte men beter te kunnen voorzien in de uitgaven die veroorzaakt werden door de heelkundige dienst, de X-stralen en ultraviolet-stralen.
Op 13 maart 1913 werden twee "staten" gestuurd naar de voorzitter met het verzoek deze stukken in te vullen en ze binnen de twee dagen aan het gemeentebestuur terug te sturen (4). Of er een gunstig gevolg aan die vraag gegeven werd betwijfelen we sterk.
Juist vòòr de verkiezingen van oktober 1926 kon het partijbestuur aan zijn kiezers meedelen dat het ziekenfonds officieel erkend was door de hogere overheid, wat heel wat voordelen had.
Over de werking van de ziekenkas tijdens het interbellum konden we enkele gegevens bijeensprokkelen uit gesprekken van personen die lid zijn geweest van die vereniging.
Zo kwamen we te weten dat Gustaaf De Schrijver (beter gekend als

Staaf Priem) uitbetalingen deed aan de leden. Staaf woonde samen met zijn vrouw Christine De Bruyn op de Rattenberg nr. 6 in het huisje dat toebehoorde aan René De Rijck-Van der Speeten en reeds geruime tijd is afgebroken. Gustaaf was mandenmaker van beroep.
Interessante gegevens vernamen we van de gezusters Maria en Juliette Van Isterdael. Ze vertelden me dat hun vader Alexis schatbewaarder was van *Broederhulp*. Samen met hun zuster Joanna (Jeanne) moesten ze de bijdragen van de aangesloten leden ophalen.
Alexis Van Isterdael-Broeckaert woonde in de Eversemweg 7 (in de volksmond Dreef genoemd) en was landbouwer van beroep. Zijn broer Jozef was burgemeester van Okegem van 1921 tot 1926. Alexis was kandidaat bij de gemeenteraadsverkiezingen van 1932 en werd gemeenteraadslid in vervanging van Jozef De Roose die in 1936 ontslag nam. Juliette vertelde me nog dat er elke zondagvoormiddag uitbetaald werd aan de leden en dat het bestuur dan ook samenkwam om enkele zaken te bespreken.
Tijdens de Tweede Wereldoorlog werd de werking voortgezet. Maar de mogelijkheden begonnen pas na de oorlog. Hoger schreven we dat veel primaire kassen (zoals Okegem) hun ontslag gaven aan de Broederbond die ophield te bestaan. Dat betekende ook het einde van de werking.
Juliette zei me dat ze medio de jaren veertig alle documenten naar Ninove had gebracht. Ze herinnerde zich echter niet meer precies waarheen.
Om te weten of er nog andere ziekenfondsen zijn geweest dat het daensistische Broederhulp trokken we op onderzoek.
In het stadsarchief van Ninove vonden we een document terug van de socialistische ziekenbond *Emiel Moyson* van het gewest Denderleeuw en omstreken (5). Dit stuk bevat een ledenlijst van 1930 van leden die in de gemeente Okegem woonden. Hierop staan 31 gezinshoofden vermeld alsook hun adres, het aantal leden dat elk gezin telde (124 in totaal) en de bijdragen die betaald werden gedurende het jaar 1930.
De socialistische ziekenbond *Emiel Moyson* afdeling Denderleeuw was gevestigd in het Achturenhuis dat in de Stationstraat stond. Deze lijst is geschreven en getekend door secretaris A. Baeyens.
Er moet ook een ziekenkas van de katholieken bestaan hebben te Okegem. Prosper De Sutter vermeldt in een bijdrage dat *Vriendenband* van Okegem op 3 januari 1947 fusioneerde met de *Kristene Volksliefde* van Ninove (6). Ook *Troost in Nood* van Iddergem en

Liefde en Troost van Outer smolten met Ninove samen. Het werkgebied van de Kristene Volksliefde van Ninove omvatte in 1949 de volgende gemeenten: Appelterre, Aspelare, Denderhoutem, Denderwindeke, Iddergem, Lieferinge, Nederhasselt, Neigem, Ninove, Okegem, Outer en Pollare. Voorzitter van deze nieuwe mutualiteit werd Victor Van den Bossche en secretaris werd Alfons Meganck. Prosper De Sutter zou de informatie van de fusie van *Vriendenband* Okegem van secretaris Fons Meganck vernomen hebben.
Navraag bij de oudste inwoners van Okegem leverde een ontkennend antwoord op. Opzoekingen in het archief van de *Kristene Volksliefde* en het verbond Aalst leverden niets op.

2. De Lijfrentemaatschappij *Sint-Jozefsbond*

Vooraleer de historiek van deze maatschappij aan te vatten willen we eerst een overzicht geven van de belangrijkste mijlpalen in de ontwikkeling van het pensioenstelsel in België:

1850: oprichting van de Lijfrentekas (in 1865 A.S.L.K.) ; vrijwillige stortingen voor een klein pensioen, onder staatswaarborg ("pensioensparen").

1891: overheid geeft premies aan maatschappijen van onderlinge bijstand die hun leden aansluiten bij de Lijfrentekas.

1894 (en later 1898): wet op de erkenning van de mutualiteiten (ook pensioenkassen).

1900: pensioenwet: systeem van opleg van de overheid op de bedragen die door pensioenspaarders ingebracht werden.

1911: invoering van de verplichte pensioenverzekering voor mijnwerkers met verkapte vorm van werkgeversbijdrage.

1924: wet op de verplichte pensioenverzekering voor arbeiders die minder dan 1200 fr. per jaar verdienen. Deze wet maakt bijdragen van werknemers en werkgevers verplicht en voegt staatssubsidies of -opleg toe. De bijdragen worden door de A.S.L.K. belegd en geven op 65 jaar recht op ouderdomsrenten. Dit stelsel is de grondslag van het "kapitalisatiestelsel" inzake pensioenen.

1925: wet op de verplichte pensioenverzekering voor bedienden
1946: vrijwillige stortingen kunnen gebeuren in het kader van de bij Regentsbesluit (12 september 1946) samengeordende wetten.
1953: nieuwe pensioenwet die steunt op het principe van "repartitie" (verdeling naar zekere verhouding) i.p.v. kapitalisatie.
1955: aanpassing van pensioenen aan de index; recht op pensioen evenredig aan de duur van de loopbaan; bevestiging van het repartitiestelsel.
1956: verplichte pensioenregeling voor zelfstandigen.
1963: een nieuw systeem van vrijwillige verzekering voor het pensioen werd ingevoerd. Dit hield op te bestaan op 31 december 1975. Vanaf die datum kan enkel nog onder bepaalde voorwaarden worden gestort in het kader van de wet van 16 maart 1865.
1980-81: invoering van een minimumpensioen voor mensen met volledige, later ook twee derden-loopbaan.

Stichting en werking van Sint-Jozefsbond

Het is een feit dat er twee krachten sterk aanwezig waren bij de stichting van de pensioenkassen, namelijk de geestelijkheid en de school.
Bisschop Stillemans van Gent spoorde zijn clerus aan zich in te zetten voor de morele en materiële welvaart van zijn parochianen. In 1893 beval de bisschop aan zijn pastoors dat zij de oprichting van maatschappijen, pensioenkassen en boerengilden zouden helpen verwezenlijken. De deken werd gelast de uitvoering van deze besluiten na te gaan en de pastoors moesten rapport uitbrengen over hun verwezenlijkingen. Ook de leerkrachten van het basisonderwijs werden door het ministerie van Onderwijs aangespoord om mee te werken. Op 5 oktober 1898 verscheen een omzendbrief van de minister die gericht was aan de inspectie en schoolhoofden. In deze brief verplichtte de minister het "mutualistisch onderwijs" in te voeren. De inspectie hielp mee door het inrichten van conferenties en door het opgeven van conferentiewerken.
In het archief van meester Cyriel De Neve , die in Okegem schoolhoofd was van 1896 tot 1936, vonden we twee conferentiewerken terug die deze thema's behandelden.
In het voorjaar van 1899 moesten de lagere leerkrachten een conferentiewerk maken waarin volgende punten dienden besproken te worden:

A. Waarin bestaat het mutualistisch onderwijs?
B. Hoe zult gij te werk gaan om luidens de ministeriëlen omzendbrief van 5 oktober 1898 dit onderwijs te geven zonder het leerprogramma te verstoren of te verzwaren?
Als ijverige, jonge leerkracht schreef meester De Neve zijn opvattingen hierover neer op een tiental bladzijden "ministerpapier" (groot foliopapier) en stuurde die naar de inspectie ter beoordeling. Vooreerst gaf hij zijn eigen doordachte visie over opvoeding:
Om haar doel te bereiken moet opvoeding de ondeugden dezer eeuw bestrijden, ondeugden die ernstige hinderpalen zijn in het verbeteren van 's werkmans lot. Arbeid, orde en matigheid ziedaar deugden waardoor besparingen mogelijk zijn, zelfs aan het nederigste gezin en een kapitaal kunnen vormen, welke door vereeniging, Onderlinge Bijstand, toelaat het tegenwoordige, zelfs de toekomst te verzekeren. Vooruitzicht, wanneer het gesteund is op Onderlingen Bijstand, brengt Orde in 't leven, vraagt het beoefenen van grondige deugden, het is in één woord de ware zedenleer aangezien het zich samenvat in het beoefenen zijner plichten jegens zich zelven, jegens de zijnen en jegens anderen.
Vooruitzicht gesteund op Onderlingen Bijstand speelt een belangrijke rol in de maatschappij. Een eerste plaats komt haar dus toe in 't programma der lagere school.
Vervolgens definieert hij "mutualiteit" of "Onderlingen Bijstand" als volgt:
Onderling, malkander bijstaan, helpen in zekere noodwendigheden des levens. Genootschappen van Onderlingen Bijstand zijn dus zulke, ten doel hebbende hunne leden wederzijdsche hulp te verleenen in bijzondere omstandigheden zoals ziekte, ouderdom, sterfgeval, geldverlegenheid, landbouwrisico, verbruik en voortbrengst, omstandigheden welke in de hedendaagse samenleving eene groote rol spelen.
Hij haalt verder het nut aan van een aansluiting bij een maatschappij:
Zich aansluiten bij een schoolgenootschap van Onderlingen Bijstand of van Lijfrente zal voor den leerling een kostelijk onderwijs zijn. Onder de leiding des onderwijzers zal hij de inrichting en het nut daarvan beter begrijpen. Kennis maken met de andere instellingen van "Vooruitzicht" zoals mutualiteit tegen ziekte, levensverzekering, maatschappijen voor het bouwen van werkmanswoningen enz. zal het mutualistisch onderwijs uitmaken.

Hij somt vervolgens op in welke lessen en hoe dit onderwijs aan bod kan komen. Vooral in de lessen zedenleer, moedertaal, rekenen, geschiedenis, aardrijkskunde, voor de lessen moedertaal haalt hij een prachtig voorbeeld aan van "aanschouwings- en spreekoefening", namelijk kennis van het Spaar en Lijfrenteboekje.
Op het titelblad van het Lijfrenteboekje vindt men den bijenkorf, zinnebeeld van vooruitzicht, werk- en spaarzaamheid; de stoomtuigen die ons zeggen dat werk- en spaarzaamheid leiden tot nijverheid en vooruitgang. Men vindt er de nog kleuren welke verschillen volgens de stortingen. Op het Lijfrenteboekje staat de Belgische Leeuw met de kenspreuk: Eendracht maakt macht.

In het volgende conferentiewerk van 1899 moesten volgende vragen beantwoord worden.
A. Welke voordeelen hebt gij getrokken uit de voordracht over mutualiteit die in 1899 werd gegeven?
B. Welke middelen hebt gij aangewend en zult gij nog aanwenden om die voordeelen door uw leerlingen te laten genieten?
Deze verhandeling vangt meester De Neve aan met te stellen dat de hogere overheid een totaal nieuwe richting in haar beleid inslaat. Die handelwijze dient gezien als een probaat middel om het sociaal vraagstuk op te lossen.
De overheid wil dat de school meehelpt aan de lotsverbetering van de werklieden. Dat kan best gebeuren in de lessen van maatschappelijke opvoeding. In deze lessen moet de gesel van het alcoholisme aangetoond worden. Nieuw bestaande maatschappijen als pensioenkassen, ziekenkassen, het bouwen van werkmanswoningen moeten voorgesteld worden als nuttige en onmisbare instellingen. Heel wat vlugschriften en handboeken bespreken uitvoerig deze nieuwe instellingen. Ze werden opgesomd en aanbevolen door de inspecteur in zijn voordracht over de mutualiteit voor het onderwijzend personeel dat dringend verzocht werd die werken door te nemen en er hun bevindingen en aanmerkingen bij te schrijven.
De Neve somt verder een hele reeks zaken op die hij in zijn klaspraktijk wil invoeren. Hij wil vooral de leerlingen overtuigen van de grote voordelen die aan instellingen vastzitten.
Hij schrijft ook dat hij als schoolhoofd het gemeentebestuur wil overtuigen dat een mutualiteit tegen ziekte kan samengaan met een mutualiteit voor lijfrente (pensioenkas).

Vervolgens haalt hij enkele punten aan die hij tijdens de voorbereiding van de oprichting van de pensioenkas genoteerd had. Hij zegt dat hij heel wat vooroordelen hoorde verspreiden over de nieuw op te richten instelling. De inwoners vroegen duidelijkheid. Die vooroordelen bewijzen het wantrouwen van de werklieden die onmiddellijk het rendement willen zien van een pensioenkas.
Hij is er van overtuigd dat een mutualiteit tegen ziekte onmiddellijk haar vruchten afwerpt wat hem aanzet om dit aan de bestuursleden van de pensioenkas duidelijk te maken. Zijn voorstel werd niet in overweging genomen. Ze haalden aan dat de som te hoog is die men jaarlijks in de pensioen- en ziekenkas moet storten. Hij haalt verder aan dat hij in de klas tijdens de voorbereiding van de stichting meegeholpen heeft om propaganda te maken.
Om hoge drukkosten te vermijden en terzelfdertijd om de leerlingen het grote nut van die instelling te doen inzien werden voorbeelden opgesteld van pensioenen die kunnen verworven worden met wekelijks bijdragen. Die voorbeelden werden door de leerlingen netjes overgeschreven en aan de ouders afgegeven. Enkele verstandige leerlingen wisten die voordelen zelfs goed te verklaren.
Voorafgaandelijk hadden zij in de lessen kennis gemaakt met de tarieven van de Lijfrentekas. Elke leerling was in bezit van zo'n "tarief". Dit werd verklaard in een reeks rekenlessen en de oefeningen die er op volgden werden goed gemaakt. Heel wat leesstukjes werden uit het boekje *Een nuttige instelling* besproken.
Als overtuigd lid van de *Vaderlandse Bond tegen het Alcoholisme* maakt hij nog enkele krasse bedenkingen. Wij citeren:
Anti-alcoholismus en mutualiteit zijn innig met elkaar verbonden. Het geld nutteloos verkwist aan spel en drank zou moeten gaan naar de kas der maatschappijen van Onderlingen Bijstand in plaats van naar de tooglade van den herbergier. In de lessen over anti-alcoholismus deed ik dikwijls zien dat het geld, hetwelk de dronkaard tot zijne verdierlijking verspilt hij zich tegen ziekte zou kunnen verzekeren; hij zich zelven en zijne vrouw een gerusteren ouden dag zou kunnen wegleggen; hij zou zich kunnen wapenen tegen werkloosheid, onvoorziene kosten, enz.

Over de voorlichtingsvergadering van de pensioenkas *Sint-Jozefsbond* vonden we toevallig een verslag dat verscheen in het weekblad *Recht en Vrede* (7). Graag laten we er u kennis mee maken.

Verleden zondag (9 juli 1899) had te Okegem eene belangrijke vergadering plaats: *het gold de inrichting eenerpensioenkas, dat bij uitstek nuttig volkswerk.*
De vergadering werd bijgewoond door 3 à 400 toehoorders. Nadat mijnheer pastoor eenige woorden had gesproken om den achtbare volksvertegenwoordiger Arthur Vander Linden aan de vergadering voor te stellen nam deze heer het woord en legde heel duidelijk en op zijne gewone vriendelijke manier uit wat de pensioenkas is en hoe groot de voordeelen zijn der aansluiting. Hij sprak over verschillende stelsels van pensioenwet welke hedendaags vooruit gezet worden, hij deed uitschijnen dat de landbouwers evenveel recht hebben als gelijk wie op de voordeelen eener pensioenwet. Hij zegde vervolgens dat voor de aansluiting aan de pensioenkas aan te moedigen en te beloonen de Provincie Oost-Vl. 14.000 fr. en de Staat 150.000 fr. toelagen hadden gegeven in 1898. Als voorbeeld nam hij de storting van een lid op 2 franken en bewees dat volgens de verdeeling der toelagen waartoe die storting recht gaf die 2 fr. zouden klimmen tot 6,40 fr. De Staat verleent tot 12 maal 60 ct. 't zij 7,20 fr. aan eenen persoon en voor elk nieuw jaar.
Hij besloot dat het voor elken arbeider eenen plicht was van die grote voordelen te willen genieten, dat elk zich aan de lijfrentekas moest aansluiten en daardoor eenigszins bewijzen dat wij zoo spoedig mogelijk eene goede pensioenwet willen bekomen.
Hij hoopte volgend jaar nog eens naar Okegem te mogen komen en dat hij alsdan eenen bloeiende pensioenkas zou mogen vinden.
Mijnheer Pastoor bedankte den achtbare spreker, weerlegde eenige opmerkingen en noodigde de toehoorders uit op eene tweede vergadering welke zal gehouden worden volgende Zondag (16 juli) na de vespers in de grote zaal van het klooster.
Wij bemerkten in de vergadering de heeren burgemeester, schepenen en gemeenteraadsleden der gemeente. Het spreekt hun eere zulke werken als de pensioenkassen te ondersteunen en voor te staan.

Bij het lezen van dit verslag staan we wat sceptisch wat betreft het aantal aanwezigen op de vergadering (300 à 400?). We vragen ons of deze massa wel in de "grote zaal" van de kloosterschool binnen kon. We mogen ook besluiten dat op zondag 16 juli 1899 de pensioenkas Sint-Jozefsbond gesticht werd. Pastoor Bické (pastoor te Okegem van 1895 tot 1905) bevestigde dit in het *Liber Memorialis*: in juli 1899 werd

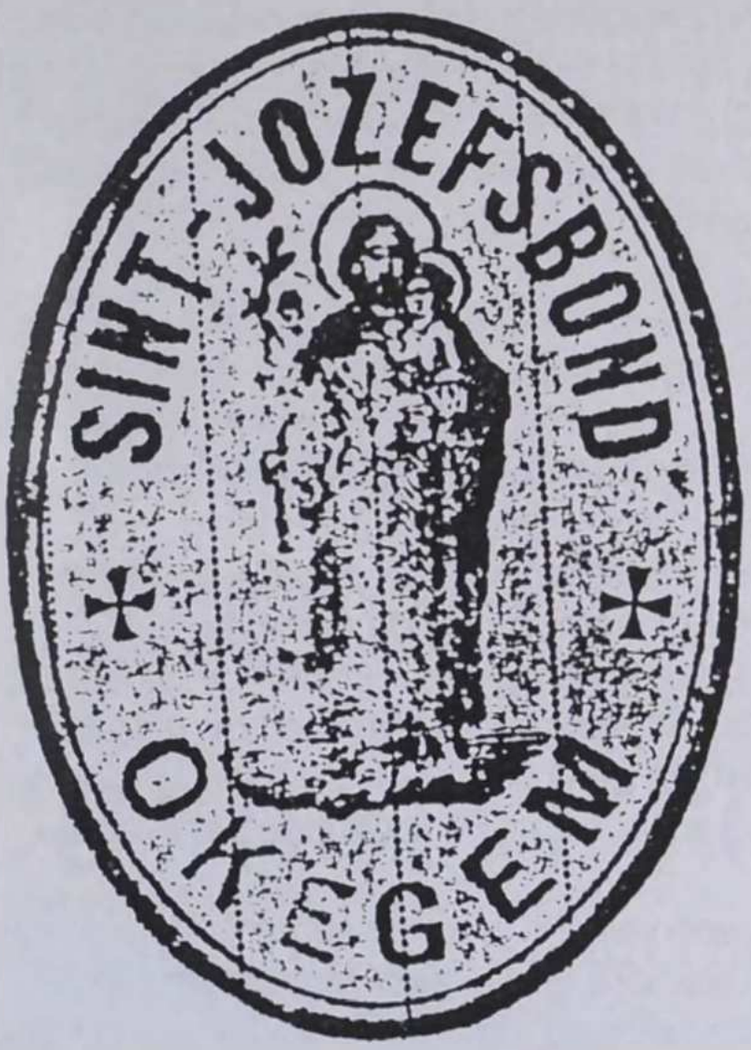

de Sint-Jozefsbond gesticht. De H. Jozef werd dus gekozen als patroon van deze vereniging. Op de stempel staat de heilige die het kind Jezus in zijn linkerarm draagt; in zijn rechterhand houdt hij een lelietak vast. Deze stempel werd op elk document voor de aangesloten leden voor de A.S.L.K. aangebracht.
Wie precies de pensioenkas bestuurde weten we niet. Evenmin weten we of er statuten opgesteld waren. Wel weten we met zekerheid dat Frederik Van de Perre de eerste schrijver en de afgevaardigde van de lijfrentemaatschappij *Sint-Jozefsbond* was. In die hoedanigheid regelde hij de zaken met de A.S.L.K. te Brussel. Hij bleef die functie uitoefenen tot 1927. In dat jaar werd door toedoen van Pastoor Cnockaert de pensioenkas heringericht en werd Leonce Vincent schrijver. Pastoor Cnockaert memoreert in het *Liber Memorialis*: *1927: in de maand maart is de pensioenkas ingesteld op nieuwe voet door pastoor Cnockaert geholpen door Leonce Vincent als schrijver. Hij neemt de zaak ter harte als opvolger van Frederik Van de Perre die eervol ontslag nam. Hij was een verdienstelijk bediende. Nu marcheert de zaak goed en telt meer dan 300 leden.*
Waarschijnlijk heeft die herinrichting van de *Sint-Jozefsbond* iets te maken met de invoering van de nieuwe pensioenwetten in 1925 en 1926.
Keren we nu terug naar de eerste werkperiode van de *Sint-Jozefsbond* (1899-1927). De schrijver Frederik Van de Perre (geboren in 1871)

was landbouwer van beroep. Hij woonde in het huisje nr. 21 van de Fonteinstraat (nu nr. 103). Hij huwde in 1922 met Maria Theresia Van der Speeten (geboren in 1880). Alhoewel gehuwd woonde het paar gescheiden: zijn echtgenote bleef in het ouderlijk huis wonen. Hierbij vindt u een copie van het adres dat de A.S.L.K. gebruikte bij de briefwisseling (8).
Hoeveel leden er zich aanvankelijk aansloten is ons niet bekend. Het is een feit dat men zowel in de meisjes- als jongensschool de leerlingen vanaf 6 jaar aanmoedigde om te sparen voor een pensioen. Zo vonden we in het familiearchief enkele documenten terug die een licht werpen op de werking van de bond. Er is een genummerd voorlopig aantekenboekje waarin per jaar de bijdrage (3 fr. per jaar in 1899) opgetekend werd dor de secretaris samen met de rente die het opbracht. Dan was er ook nog een genummerd lijfrenteboekje waarop het logo van de A.S.L.K. afgebeeld staat. Hierin werden de uittreksel uit de lijfrenterekening bewaard die de A.S.L.K. jaarlijks bij het begin van elk jaar de leden via de verantwoordelijke (bemiddelaar) van de vereniging toestuurde.
De verschillende pensioenkassen van het arrondissement Aalst werd onder impuls van priester A. Eeckhout en Romain Moyersoen op 29 december 1902 verenigd in een verbond van pensioenkassen. Dit gold slechts voor de kantons Aalst, Zottegem en Herzele. De pensioenkassen van het kanton Geraardsbergen hadden een eigen federatie. Van de aansluiting van de kassen van het kanton Ninove is niets met zekerheid bekend. We denken dat de pensioenkas van Okegem en omliggende gemeenten zich aansloten bij de *Landbouwersbond* van Oost-Vlaanderen die in 1891 werd opgericht. Hoger schreven we dat de *Sint-Jozefsbond* in 1927 op nieuwe voet ingericht werd en dat Leonce Vincent als schrijver werd aangesteld.

Leonce Vincent
~~L. Vanoote~~
D187-001
Mijnheer de Afgevaardigde
der lijfrentmaatschappij
"St-JOSEPHSBOND"
te
Rattenbergstraat 15 OKEGEM

Société Mutualiste dite
Maatschappij van onderlingen bijstand gezegd

SINT-JOZEFSBOND + OKEGEM +

établie à
gevestigd te

province de
provincie

PENSIONS DE VIEILLESSE

Ouderdomspensioenen

Carnet Provisoire

VOORLOOPIG AANTEEKENBOEKJE

N° / *Nr* R 84096 Série / *Reeks* 0

Nom / *Naam* Van Cotthem M. Rosalie

Sceau de la société.

Ce carnet ne peut recevoir inscription de versements faits directement dans un bureau ouvert au service de la Caisse de Retraite.

Op dit aanteekenboekje mag men geene stortingen inschrijven welke rechtstreeks gedaan worden op een bureel open voor den dienst der Lijfrentkas.

Zegel der maatschappij.

Lorsque l'affilié cessera d'effectuer ses versements par l'intermédiaire de la société, il devra échanger ce carnet contre le livret de retraite au même numéro délivré à la Caisse Générale d'Epargne et de Retraite sous la garantie de l'Etat.

Wanneer de aangeslotene ophoudt, door tusschenkomst der maatschappij te storten, moet hij dit aanteekenboekje verwisselen tegen het lijfrentboekje met zelfde nummer, uitgereikt door de Algemeene Spaar- en Lijfrentkas

LIVRET DE RETRAITE

LIJFRENTBOEKJE

N° 8808 / 590

Emis au nom de / *Uitgereikt ten name van* Van Cotthem, Ma Rosalie

à / *te* ....., rue ....., n° / *straat, nr*

Le Directeur Général,
De Algemeene Bestuurder,

F Hankar

Caisse Générale d'Epargne et de Retraite - Caisse d'Assurances sur la Vie

SOUS LA GARANTIE DE L'ÉTAT.

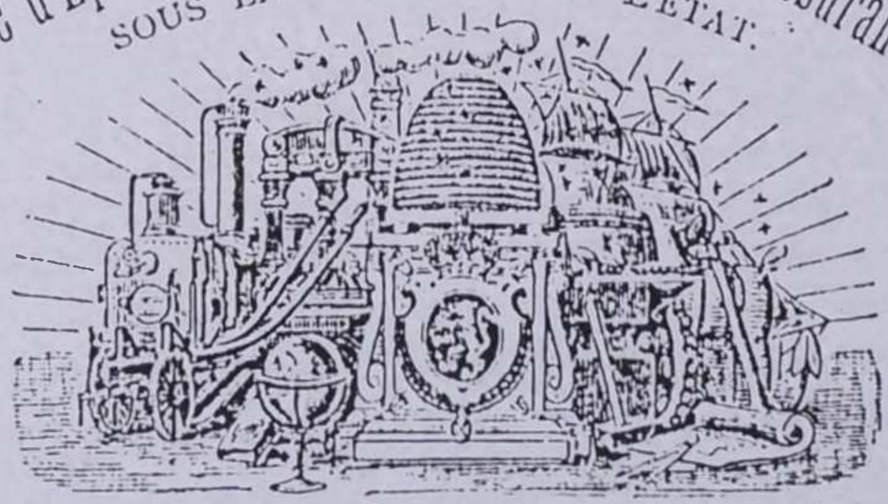

Algemeene Spaar- en Lijfrentkas - Levensverzekeringskas

onder waarborg van den Staat.

Intermédiaire / *Middelaar* .....

Leonce Vincent was toen een gekend persoon in Okegem. Geboren te Sint-Martens-Leerne op 10 mei 1872 huwde hij in het begin van deze eeuw met Valentine Ludovica Stockmans (1871-1956) van Pamel. Juist vòòr de Eerste Wereldoorlog kocht hij een boerderijtje dat aan de Rattenbergstraat stond en liet dit afbreken. Op die plaats liet hij een prachtig herenhuis bouwen dat bekroond werd met een torentje. Daarom werd dit huis in de volksmond 't Kasteeltje" genoemd. Leonce werd in 1923 schrijver (secretaris) van de *Katholieke Fanfaren Eendracht is Macht*. Hij overleed te Okegem op 25 december 1944. Op zijn doodsprentje staat vermeld dat hij de Koninklijke medailles van 1ste, 2de en 3de klas van Leopold II had.
Een volzin op zijn doodsprentje typeert deze figuur: *Tot voorbeeld van iedereen offerde hij gansch zijn leven aan allerhande sociaal hulpbetoon ten voordeele ven behoeftigen der gemeente, waardoor hij de vriendschap van iedereen wist te winnen.*
Als nieuwe secretaris diende Vincent rekening te houden met de nieuwe pensioenwetten van 1925 en 1926, waarin voor het eerst onderscheid gemaakt werd tussen verplicht verzekerden en de vrij verzekerden. Deze laatsten konden zich een pensioen aanschaffen door zich bij een erkende pensioenmaatschappij aan te sluiten. Zij betaalden een bijdrage van minimum 12 fr. per jaar en kinderen van minder dan 15 jaar 6 fr.. Indien zij een degelijk pensioen wilden verwerven dienden zij evenveel bij te dragen als de verplicht verzekerden, d.i. voor de mannen 6 fr. per maand en voor de vrouwen 2 fr. per maand.
De pensioenwetten van 1930-1931 legden een verhoging van de vrijwillige bijdragen op.
We weten niet of de werking van de *Sint-Jozefsbond* tijdens de Tweede Wereldoorlog doorliep. Wel weten we dat pastoor C. Van Vreckem aan Albert Gies vroeg de taak van secretaris op zich te nemen omdat Leonce Vincent gezien zijn leeftijd het niet meer aan kon.
Albert Gies (geboren in 1916) ontplooide zich na de Tweede Wereldoorlog tot een sterk sociaal geëngageerd man. In 1942 huwde hij met Maria De Bruyn (1920-1993) en vestigde zich op de Dorpplaats in het huis achter de kapel waarin nu de post is gevestigd. In 1951 verhuisde hij naar de Hazeleerstraat waar hij nu nog woont. Ook in het politieke leven van Okegem speelde hij een voorname rol: hij was burgemeester van 1959 tot 1971.

D 187-001

De Heer GIES A.
Lijfrentmaatschappij
"ST.JOSEPHBOND"
~~Dorp 36~~ Haezeleerstraat, 12,
OKEGEM

Hij vertelde mij dat hij zeer tot zijn spijt het register waar in de leden ingeschreven stonden, niet meer terugvond. Verder wist hij nog te zeggen dat het aantal vrije verzekerden vanaf de jaren vijftig elk jaar slonk. Medio de jaren zeventig stopte de A.S.L.K. met het pensioensparen.
Dankzij de documentatie die de A.S.L.K. ons doorspeelde weten we dat bij de ziekenkas *Broederhulp* ook een pensioenkas geïntegreerd was. Die samenwerking nam waarschijnlijk een aanvang met de officiële erkenning in 1926.
Volgens de adresfiche die de A.S.L.K. gebruikte was J.B. De Boitselier de secretaris van de Lijfrentemaatschappij *Broederhulp.* In Okegem waren dus vanaf de jaren twintig twee maatschappijen in functie waarbij de inwoners hun bijdragen konden storten voor hun pensioen.

D 187-003

De Heer DE BOITSELIER J.B.
Lijfrentmaatschappij
"BROEDERHULP"
te
OKEGEM

3. Maatschappij van Onderlinge Bijstand Sint-Antoniusgilde

In het *Liber Memorialis* van de parochie noteerde pastoor Bické volgend kort zinnetje: *In december 1897 werd de Sint-Antoniusgilde gesticht die de veeverzekering tot doel heeft.* Dat is het enige wat hierover bekend is. Noch in het parochiearchief noch in het gemeentearchief is er archiefmateriaal terzake bewaard. Hierdoor is het een bijzonder delicate opdracht om het werk waar onze voorouders zich als pioniers voor ingezet hebben te reconstrueren. Een terugkeer naar de bronnen is dus quasi onmogelijk. Gelukkig zijn er enkele algemene werken waaruit kon worden geput.
Vooreerst geven een korte historiek over het ontstaan en de beginjaren van de veeverzekeringen.

In 1890 pleitte de minister van Landbouw De Bruyn voor het uitbreiden, naar analogie met West-Vlaanderen, van de verplichte veeverzekering. Het toenemend belang van de veeteelt vereiste inderdaad maatregelen omdat de Belgische veestapel allesbehalve gezond was. Het meest geducht waren de epidemies van mond- en klauwzeer. Daarbij was 20% van de rundveestapel tuberculeus. Afslachten van besmet vee bood geen afdoende oplossing zolang de geringe vergoedingen van de staat de boeren ervan weerhielden ziektehaarden aan te geven. Het was vooral de verzorging van de veestapel zelf die moest verbeteren.
Veeverzekeringen konden een opvoedende rol spelen indien zij weigerden schadegevallen uit te betalen als de sanitaire voorschriften niet in acht waren genomen.
De boeren waren niet te vinden voor een "dwangverzekering" van het ministerie. Er werd teruggegrepen naar het oude systeem van onderlinge verzekering, wat perfect strookte met de christelijke solidariteitsgedachte.
De minister stimuleerde bij de verplichte en vrije onderlinge veeverzekeringen via subsidies deze vorm van verzekering. In 1892 deelde het provinciebestuur van Oost-Vlaanderen mee dat de maatschappijen van verzekering tegen de sterfte onder het vee hulpgelden (subsidies) van de provincie konden krijgen (9).
In 1896 gaf het provinciebestuur in zijn *Vertoog* een opsomming van hulpgenietende maatschappijen:

1890	13 maatschappijen in 8 gemeenten
1891	24 maatschappijen in 16 gemeenten
1892	44 maatschappijen in 26 gemeenten
1893	65 maatschappijen in 35 gemeenten
1894	86 maatschappijen in 56 gemeenten
1895	155 maatschappijen in 112 gemeenten

Het bestuur vermeldde in 1896 dat er een krediet van 10.000 fr. voorzien was, maar betreurt dat er 41 maatschappijen geen bewijsstukken indienden zodat de subsidies niet konden uitgekeerd worden.

Subsidiëring van de veeverzekering

De vrije veeverzekeringen waren eind vorige eeuw in volle expansie. Op het einde van 1900 telde ons land 641 rundveeverzekeringen met 61.843 leden en ca. 180.000 verzekerde runderen. Dit gaf een gemiddelde van 2,9 runderen per lid, wat er op wijst dat ook de kleinere boeren de weg naar de sociale zekerheid hadden gevonden. De oprichting van geiten- en varkensverzekeringen wijst op zich al op een socialisering van het veeverzekeringsstelsel.
Vanaf 1895 kwamen kantonnale en provinciale veeherverzekeringen tot stand om de werking van de lokale kassen te coördineren en ze financieel te overkoepelen. In Oost-Vlaanderen gebeurde dat reeds in 1895.
Radicale liberalen en socialisten bleven nochtans op een verplichte verzekering aandringen omdat slechts een minderheid van de veestapel door de vrije verzekeringen werd gedekt en deze financieel te zwak waren om epidemies op te vangen. De bemerkingen waren gegrond. Nauwelijks één vierde van de rundveestapel was verzekerd en kleine onderlinge veeverzekeringen gingen wel eens over de kop. Vandaar de aanhoudende eis om meer subsidies. Vooral de Oost-Vlamingen lieten zich op dit vlak niet onbetuigd. In 1897 dienden zij een amendement in om het voorziene budget van 10.000 fr. op 30.000 fr. te brengen. De minister volgde hen daarin onmiddellijk maar beperkte het uitbetalen van subsidies tegelijkertijd tot de erkende veeverzekeringen. De *Belgische Boerenbond*, de *Landbouwersbond van Oost-Vlaanderen* en de *Fédération agricole de Hainaut* hebben zich nooit laten erkennen omdat ze de voordelen van de wet van 1898 geringer achtte dan de nadelen; namelijk het verbod om handelsactiviteiten te verrichten en dus winsten te maken. De boeren

werden vooral aangetrokken door de materiële dienstverlening die aan de beroepsvereniging was verbonden. De boerenbonden waren ontstaan rond de coöperatieve aankoop van grondstoffen. Na enkele jaren steunde zij evenzeer op de verzekering van de rundveestapel. Na de runderen werden de paarden verzekerd, daarna de geiten en tenslotte ook de varkens.
De werking van de veeverzekeringen laat vermoeden hoezeer de katholieke landbouwersverenigingen zich richtten tot de kleine man. De rundveeverzekeringen trokken kleine boeren aan met een stal van drie of minder runderen. Bij de geiten- en varkensverzekeringen lieten zich keuterboertjes, land- of zelfs pendelarbeiders met één geit of een paar varkens verzekeren.
Het is een opmerkelijk feit dat tienduizenden landbouwers zich tijdens het eerste decennium van de 20ste eeuw in katholieke beroepsorganisaties bleven verenigen. Op 1 januari 1905 bestonden er 930 maatschappijen van veeverzekering. De leden betaalden 1 tot 1,5% van de waarde der verzekerde dieren en bij sterfte ontving het lid 2/3 tot 3/4 van de waarde van het dier terug. In 1890 waren ca. 74.000 boeren aangesloten bij een gilde, ca. 74.000 bij een coöperatie en meer dan 100.000 bij een rundveeverzekering. In 1900 was slechts 11,6% van de runderen verzekerd, in 1910 al 16,2% (10).

Hoe de oprichting van Sint-Antoniusgilde gebeurd is, blijft een raadsel. Waarschijnlijk heeft een schrijven van de arrondissementscommissaris van 30 juli 1897 er een stootje aan gegeven. In deze brief schreef hij als volgt:
Mijnheer de Burgemeester,
Tegenstrijdig aan hetgeen bijna in al de gemeenten van mijn arrondissement bestaat, is tot heden in uwe plaatselijkheid (gemeente) nog geene vereeniging van onderlingen bijstand, 't zij voor personen 't zij voor dieren, tot stand gebracht.
Ik hoop dat gij dit punt zult willen overwegen en de hand aan het werk zult slaan om in uw gemeente eene instelling van dien aard in het leven te roepen.
Ik acht het onnoodig, Mijnheer de Burgemeester, aan te dringen op het nut van zulke instellingen; ik roep daarbij uwe aandacht hierop in dat de Staat en de Provincie dezelve aanmoedigen door subsidieën en dat de gemeenten, waar dergelijke maatschappijen niet bestaan, van deze voordeelen beroofd blijven.

Aanvaard, Mijnheer de Burgemeester, de verzekering mijner ware achting. De arrondissement-Kommissaris.
Burgemeester Jan Van den Berghe heeft wellicht met zijn schepenen Jan Covens en Judo Van Holder over de aanmaning beraadslaagd . Waarschijnlijk riep schepen Judo Van Holder (landbouwer) onmiddellijk de boeren samen om hen te doen inzien dat een onderlinge maatschappij tegen de sterfte bij het vee noodzakelijk en nuttig was. Pastoor Bické zal ook wel zijn woordje meegesproken hebben en zijn parochianen van op de kansel aangespoord hebben om zich aan te sluiten.
De nieuwe vereniging werd onder de bescherming van de H. Antonius gesteld. 1897 was immers een Antoniusjaar want dan werd ook een nieuw Sint-Antoniusbeeld in een nis van de kerktoren geplaatst.
We vonden ook geen statuten terug. Als er geen waren kon de nieuwe maatschappij niet erkend worden door de overheid (provincie en staat). We zijn bijna zeker dat de *Sint-Antoniusgilde* aangesloten was bij de *Landbouwersbond van Oost-Vlaanderen*, die op 20 november 1891 te Gent gesticht werd om de boeren bij de uitbreiding van het stemrecht te beschermen tegen liberale en socialistische propaganda. Deze bond werd opgericht deels naar het voorbeeld van de Leuvense Boerenbond (opgericht in 1890) deels naar eigen inzicht. Hij wilde niet alleen de materiële maar ook de morele, sociale, intellectuele en politieke belangen van de boerenstand ter harte nemen.
De Oost-Vlaamse bond sloot alle mogelijke landbouwersverenigingen aan op voorwaarde dat ze dezelfde basisprincipes onderschreven. In 1894 telde hij 70 verenigingen, in 1900 reeds 175, waaronder aankoopcoöperaties, samenwerkende melkerijen, veeverzekeringen en maatschappijen van onderlinge bijstand. In zijn weekblad *De Landbouw* stelde de redactieraad zich politiek veeleisender op dan *De Boer* om op te kunnen tornen tegen de socialistische en daensistische agitatie op het Oost-Vlaamse platteland.
In 1903 was de *Sint-Antoniusgilde* van Okegem aanwezig op de plechtige wijding van de nieuwe vlag van de Boerengilde Sint-Isidorus van Denderhoutem. De gilde werd in 1897 opgericht als afdeling van de Belgische Boerenbond. De plechtigheid van de wijding der nieuwe vlag werd bijgewoond door verschillende maatschappijen en boerengilden uit de regio die in de stoet opstapten. Namen deel: de boerengilden van Liedekerke, Meerbeke, Pamel, Okegem en Denderhoutem (met nieuwe vlag); de fanfares van Denderhoutem,

Haaltert, Liedekerke, Iddergem, Meerbeke, Denderleeuw, Pamel en Welle; de Xaverianen van Aaigem, Heldergem, Outer, Sint-Antelinks, Meerbeke, Hillegem, Appelterre, Hekelgem en Denderhoutem; maatschappijen van onderlinge bijstand van Haaltert, Meerbeke, Denderleeuw, de zangmaatschappijen van Appelterre en Pamel; Ninove was vertegenwoordigd door de katholieke turners *Jong en Vlug*. Samen met de verschillende fanfares voerde deze laatste groep turnoefeningen uit op de kiosken die opgesteld stonden op het Dorp. Een prachtig gedrukt programma der feestelijkheden wordt nog bewaard in het archief van de huidige landelijke gilde (11).
De werking van de *Sint-Antoniusgilde* taande waarschijnlijk na het afsterven van Judo Van Holder in 1911 die zeker de leiding van de gilde op zich had genomen. Tijdens de Eerste Wereldoorlog zal de activiteit op een laag pitje gestaan hebben of misschien zelfs verboden zijn geweest door de bezetter. Na de oorlog hield de Oost-Vlaamse Landbouwersbond op te bestaan en werden de gilden heringericht door de *Belgische Boerenbond* (BB).

VOETNOTEN

(1) M. VAN DE PERRE. *Redt & Helpt U Zelven & Elkander of hoe de daensistische beweging de sociale problemen bestreed*, p. 43-62 en p. 165-185.
(2) Dit Koninklijk besluit verscheen in *Annexe au Moniteur belge du 20 octobre 1926 - Receuil des actes des sociétés - acte n° 1468*, p. 305.
(3) R. D'HAESE. *De overgang van het Daensisme naar Vlaamsch-Nationalisme in het arrondissement Aalst 1914-1925*, R.U.G., onuitgegeven licentiaatsverhandeling, 1976, p. 97.
(4) *Stadsarchief Ninove, M.G.A. Okegem*, nr. 102.
(5) *Stadsarchief Ninove - O.G.A. Okegem*, nr. 571.
(6) P. DE SUTTER. *Christelijke Mutualistische Beweging te Nieuwerkerken 1913-1918. Met momentopnamen uit de geschiedenis van C.M.-Verbond Aalst*, p. 46.
(7) *Recht en Vrede* was een conservatief katholiek blad uit Ninove dat niet militant anti-daensistisch was. Het werd gedrukt en uitgegeven bij D. Anneessens en het verscheen van 1891 tot 1913.
(8) Wij danken speciaal Christiane De Saeger die ons dit illustratiemateriaal en andere documentatie bezorgde.
(9) *Vertoog van de Bestuurlijken Toestand der provincie Oost-*

Vlaanderen voor het jaar 1892.

(10) L. VAN MOLLE. *Katholieken en Landbouw. Landbouwpolitiek in België 1854-1914.*
L. VAN MOLLE. *Ieder voor Allen. De Belgische Boerenbond* 1890-1990.

(11) *Mededelingen Heemkring Groot-Haaltert*, jaargang 16, nr. 4.

Jozef Van der Speeten

INHOUD

Maatschappijen van onderlinge bijstand te Okegem

Het ontstaan van de mutualiteiten in België 57
Patrick Praet

Maatschappij van Onderlinge Bijstand Broederhulp 62

De Lijfrentemaatschappij Sint-Jozefsbond 70

Maatschappij van Onderlinge Bijstand Sint-Antoniusgilde 82
Jozef Van der Speeten